

Les trameses cerverines de moneda retallada a la seca de Barcelona

JOSEP M.ª LLOBET I PORTELLA

1. INTRODUCCIÓ

El disminuir artificialment el pes de les monedes de plata o d'or va ser una pràctica molt extesa antigament. La reducció de valor que realment representava per a la moneda la seva constant pèrdua de metall, obligà a les autoritats corresponents i en diverses ocasions a dictar disposicions per a intentar evitar el frau, però els resultats no acostumaren a ser totalment satisfactoris.

Abundants són les monedes que ens han arribat a nosaltres amb senyals d'haver estat raspades per disminuir llur pes en profit del contraventor, però en determinats reinats i valors, com el croats de Felip II, aquest fet va assolir tanta intensitat que es fa difícil, no el trobar una moneda amb el cantell intacte, sinó una peça en la que la llegenda es pugui llegir totalment. Posteriorment, l'addició del cordó degué dificultar aquesta activitat tan lucrativa.

Els documents conservats, que a continuació comentarem, ens mostren que en certes èpoques les monedes disminuïdes de pes degueren ser tan abundants, que la universitat de Cervera les prengué a pes i les portà a la seca de Barcelona per a ser novament encunyades.

2. SEGLE XV

El 7 de maig del 1486 es reuní el Consell de Cervera per a estudiar el cas en que es trobava un mercader francès que havia vingut al gran mercat de la vila per a comprar safrans i el veguer havia detingut, sense formar-li procés, per haver-li trobat *reals cercenats*. L'escrivà deixà un espai en blanc al lloc de la decisió del Consell, el que fa suposar que el mercader fou posat en llibertat sense més complicacions.¹

Cal tenir en compte que en època de gran mercat no podia ser detingut ningú que acudís a Cervera a excepció dels que haguessin comès greus delictes, detallats en la *crida del gran mercat* que es pregonava per la vila, entre els quals l'únic relacionat amb el nostre tema era ser *falsador de moneda*.²

1. Apèndix. Document I.

2. Arxiu Històric de Cervera, Fons municipal, Llibre de Records i Crides, 1483-1486, f. 29 i 43.

Per evitar aquest abús de moneda disminuïda, el 14 de desembre de l'any 1493, Ferran II disposà que les monedes falses i retallades fossin retirades de la circulació i inutilitzades. El rei manà fer crides a Barcelona i a Perpinyà ordenant que totes les monedes de les característiques descrites fossin portades a la Taula de Dipòsits per a ser tallades.³

Cervera degué obeir immediatament la pragmàtica citada, ja que reunint el Consell el 5 de maig de 1495, li fou exposat per Blai de Belloch, argenter de la vila, que per part dels paers de l'any anterior li havia estat encomanada certa quantitat de moneda *transquilada*, la qual portà a Barcelona per ser novament encunyada, sent-li deguda per aquesta causa la suma de dues lliures, sis sous i deu diners. Aquesta moneda devia ser la recollida en la vila com a resultat del manament mencionat.

El Consell acordà que els paers junt amb el racional, examinessin els comptes presentats per Belloch i que si els consideraven raonables els hi paguessin, atès que l'operació s'havia fet en benefici de la vila.⁴

El resultat degué ser satisfactori, ja que el 18 del mateix mes en el llibre de Clavaria va ser anotat el pagament de la suma reclamada per Belloch, fen constar que l'havia bestret a la vila per fer batre a la seca de Barcelona, l'any anterior, cinquanta tres unces i un quart de rals vells.⁵

3. SEGLE XVII

De nou trobem, en temps de Felip II, disposicions sobre la moneda disminuïda. Per manament de Pere Manrique, capità general del Principat, el 5 de març de 1611 es va fer una crida en la que s'ordenava que no era permès de donar ni prendre peces de dos rals, testons ni mitjos testons, sinó al just pes i valor de la plata que pesessin.⁶

En quant a la moneda catalana, el 16 de maig va ser feta una altra crida que disposava, entre altres coses, que els rals, sous i sisens fabricats en seques reials que es vejessin no retallats, correguessin a *compte y número*, no a pes; que els retallats circulessin a pes; que qualsevol altra moneda de fals encuny quedava prohibida, tenint obligació els que la posseïssin de denunciar-la dins trenta dies per a ser tallada i restituida als denunciants.⁷

La repercussió d'aquestes crides a Cervera va ser immediata, com veurem seguidament.

Reunint el Consell el 15 de març, els paers van exposar que tenien rebuda una carta, la qual fou llegida, que tractava de la crida sobre el que no es prenguessin peces de dos rals ni testons ni mitjos testons, sinó a llur pes i valor de la plata, pregant que fos determinat el que s'havia de fer.

El Consell acordà que, perquè la pobra gent trobés canvi, es manés fer una crida per la vila en la que es fes saber que tothom que volgués rals, portés les mencionades peces a la casa de la vila, on serien canviades conforme al pes de la plata que resultés.⁸

Novament reunint el Consell el 21 de maig, els paers es referiren a una altra carta que també va ser llegida. Aquesta els assabentava de la crida que

3. JOAQUIM BOTET I SISÓ, *Les Monedes Catalanes*, vol. II, p. 322. Salat, Doc. LXVI.

4. Apèndix. Document II.

5. Apèndix. Document III.

6. BOTET, *op. cit.*, vol. III, p. 57. Salat, Doc. LXXV.

7. BOTET, *op. cit.*, vol. III, p. 58. Salat, Doc. LXXVI.

8. Apèndix. Document IV.

manava que no es donguessin ni prenguessin sinó a pes els rals, sous i sisens fabricats en seques reials i artificiosament disminuïts, que la moneda de fals encuny, anomenada *boscatera*, era totalment prohibida i altres coses. Finalment demanaren que determinessin el necessari, ja que la disposició reportava grans treballs per la universitat i els seus habitants.

El Consell determinà que les crides es publiquessin segons era manat, i que per a remeiar a la pobra gent, perquè poguessin comprar pa i carn, fos feta una altra crida anuncian que tothom que tingués rals de *bon encuny* —o sigui legítims— disminuïts de pes, els portessin a la casa de la vila, on els pendrien a pes a canvi de bona moneda; en quant a la moneda retallada i a la falsa, procedent de les carnisseries i dels blats de la universitat, va ser manat que, tant la que tenien com la que recollirien posteriorment, fos portada a la seca de Barcelona a efecte de ser batuda de nou per compte de la dita universitat; per a rebre, pesar i fer fabricar la nova moneda, fou elegit com a clavari i receptor Jaume Puig, i com a credencer i pesador Josep Mensa, argenter; finalment fou acordat respondre a la carta de tal manera que no hi hagués pèrdua per part de la Taula de Canvi, en les monedes que tenia dipositades pels particulars.⁹

Poc degueren poder les previsions del Consell de la vila respecte a la moneda de la Taula de Canvi, ja que el 3 de maig de 1612 els paers, preocupats per la pèrdua que representaria per a la universitat el haver de tornar a pes la moneda dipositada en la Taula avans de les crides mencionades, al haver estat acceptada pel seu valor nominal, demanaren al Consell com s'havien de regir.

Aquest determinà que la moneda presa avans de les crides es tornés tal com s'havia acceptat, o sigui pel valor en que corria; la dipositada després s'havia de donar també tal com l'havien presa, a pes. De manera que la universitat, ja que no li reportava benefici, al menys que no li representés una pèrdua.¹⁰

Però els problemes no van tardar a sortir. El 16 de març de 1613, al Consell fou lligida una requesta presentada per Jeroni Porta i Lluís Porta, notari de la vila, en la que reclamaven una quantitat de moneda dipositada avans de les crides. El dit Consell acordà que s'estigués a l'acord anteriorment mencionat.¹¹

El resultat de la gestió no degué ser pas massa satisfactori pel notari Lluís Porta, ja que aquest va fer citar al síndic de la universitat de Cervera davant del governador per decidir sobre els diners que tenia a la Taula. El Consell, assabentat del fet el 28 d'abril del dit any, determinà que els paers es componguessin amb el notari —que devia saber molt bé les lleis— i en cas de que hi hagués pèrdua en la dita moneda, aquesta anés a mitges.¹²

4. CONCLUSIONS

L'estudi de tots aquests documents ens demostra la importància que tenia per Cervera, durant l'època historiada, l'estar al corrent de les disposicions sobre la moneda, ja que hi depenia el normal desenrotllament de les

9. Apèndix. Document V.

10. Apèndix. Document VI.

11. Apèndix. Document VII.

12. Apèndix. Document VIII.

Ral o croat retallat de Ferran II del temps de les crides de 1493. (Badia)

Ral o croat retallat de Felip II del temps de les crides de 1611. (Badia)

activitats comercials pròpies de la població, i és evident l'interès manifestat pel Consell de la vila en la resolució de tots els problemes que hi feien relació.

Així veiem que la detenció d'un mercader francès provocà la immediata reunió del Consell municipal, el qual recordà la improcedència d'aquella detenció en temps de gran mercat.

En el cas de noves disposicions, Cervera —que era vila reial— rebia directa informació de les mateixes, reunint-se seguidament el Consell i dictant les providències oportunes. Els consellers vetllaven constantment per a que els habitants, en especial la *pobra gent*, resultessin el menys perjudicats possible per les noves ordres.

Finalment, creiem que és d'interès el fet —del qual fins ara no en teníem notícia— de que Cervera portés les monedes recollides per falta de pes, a la seca de Barcelona per ser encunyades de nou per compte de la vila.

APÈNDIX

DOCUMENT I

1486, maig, 7

Informació al Consell ordinari de la detenció d'un mercader francès que portava rals retallats.

En après fonch proposat en lo dit conseyll per los senyors de pahers, dient com la causa perquè han fet congregar lo present conseyll s'és per quant air los fonch dada una requesta per part de hun home mercader stranger francès, lo qual lo veguer ha pres per quant ha trobats rals cercenats, qui era vengut ací per comprar safrans; al pres, sens enquesta ni informatió alguna precedent, sols demanant-li, segons se diu, que li mostràs quines monedes portave, que les hi mostràs aquestes per tant que's del dit loch de veguer, attès que és vengut en temps de gran mercat guiat, assegurat e cridat, assegurant los qui venran

Sobre açò lo dit honorable consell

Arxiu Històric de Cervera, Fons municipal, Llibre de Consells, 1486, f. 25.

DOCUMENT II

1495, maig, 5

Acord del Consell ordinari sobre el pagar a Blai de Belloch per haver fet batre moneda a Barcelona.

Item més fonch proposat al dit honorable e magnífich consell per en Blasi de Belloch, argenter de dita vila, dient com per los senyors de paers del any prop passat li fonch comanada certa quantitat de moneda transquilada per fer batre aquella en Barchinona e haver moneda nova. E com ell haga presa dita quantitat de moneda de Salvador Guiu e haga desavançat en aquella e per altres respectes sia cobrador segons sos comptes, axí per fer batre aquella e haver moneda nova, sia cobrador II lliures, VI sous, X [dinners], e sobre açò stigua en compte ab lo dit en Salvador Guiu. Per ço suplica al dit honorable consell lo li vullen fer penre a compte al dit Guiu o fer-lo pagar.

Sobre açò lo dit honorable consell volch, acordà e delliberà que los comptes que lo dit Belloch done del que demane sien examinats per los senyors de paers ab lo Racional o Racionals de la casa e si'ls parrà ésser rahonables los li vullen passar, atès que per benefici de la vila los paers del any passat ho feren així provehir, cometent-ho als dits senyors de paers e Racional, donant-los plen poder tant com lo present consell té.

A.H.C., Fons municipal, Llibre de Consells, 1495, f. 35 v.

DOCUMENT III

1495, maig, 18

Pagament a Blai de Belloch del que havia bestret per fer batre moneda a la seca de Barcelona.

Item fem pagar per dit nostre clavari a'n Blasi de Belloch, argenter, II lliures, VI sous, X [dinners], los quals els havie bestrets per la dita vila en fer batre a la secha de Barchinona LIII onces, hun quart, de reals veylls l'any prop passat, a n'i àpocha en poder del dit notari a XVIII de maig dit any.

A.H.C., Fons municipal, Llibre de Clavaria, 1495, f. 17 v.

DOCUMENT IV

1611, març, 15

Disposicions del Consell ordinari sobre la crida que tracta de les peces de dos rals, testons i mitjos testons.

A la qual magnífica promenia fonc proposat per los dits sennors de pahers com tenien rebuda una carta de sa Exa. La qual se'ls és legida, lo efecte de la qual és per la crida que sa Exa. a manada publicà per la terra sobre de que no se prenguen peses de dos reals ni tastons ni mig tastons, sinó al que pesaran de son just pes y valor de la plata, conforme en dites crides y letra

largament està contingut, que sien servits de determinar lo que se a de fer per a que se fasse ab deslberació conforme és menester.

E la dita magnífica promenia deslberà y acordà que conforme la carta de sa Exa. que, perquè la pobre gent tropia cambi a les peses de dos y tastons y mig tastons, que's fasse una crida per la present vila en la qual notifiquen y fassan asaber que tots los que volran reals a dites peses y tastons y mig tastons que vagen a la casa de la vila, que allí los donaran reals conforme lo pes és de la plata dels tastons y mig tastons y peses de dos.

A.H.C., Fons municipal, Llibre de Consells, 1611, f. 21 v.

DOCUMENT V

1611, maig, 21

Disposicions del Consell ordinari sobre la crida que tracta dels rals, sous i sisens.

Al qual magnífic consell fonch proposat per los dits magnífics sennors de pahers com tenien rebuda una carta de sa Exa. la qual los fonch legida, lo effecte de la qual és per la crida que sa Exa. a manat y mana publicar per la terra sobre dels reals, sous y sisens sobre de que tots los reals, sous y sisens fabricats en seques reals que seran estoritjats ho artificiosament disminuïts no's puguen donar ni pendre sinó és a pes, per lo just valor de aquells, y també que tota moneda de fals encuny, boscaterra, sie totalment prohibida y altres coses en ella se conté, y com se veu clarament se offerexen grans treballs axí per la universitat y habitants en ella y en particular de la pobre gent, que sien servits de determinar lo que se ha de fer per a que se fasse ab deslberació conforme és menester.

E lo magnífic consell deslberà y determinà que les crides de sa Exa. se publiquen axí com sa Exa. mane, y que per remediari la pobre gent, per a comprar pa y carn, sie fet una crida que tots los que tindran reals de bon encuny estoritjats y desmenuïts de son just pes y sarsenats que'ls aporten a la casa de la vila, que allí los pendran a pes conforme manen les crides y los donaran bona moneda, y que la moneda de les carniseries y dels blats que per avuy se trobe la universitat que és curta y sarsenada y bosquetana que sie enviada a Barcelona a effecte de batre aquella a la seca per compte de dita universitat, y també la que rebran en lo sdevenidor, après y per dits effectes, per a rebre y pesar y fer fer moneda nova, elegiren en clavari y receptor a Jaume Puig y en credenser y pesador a Joseph Mensa, argenter, y que sie respost a sa Exa. per a que no rebe dany la taula en les monedes té deposades de particulars.

A.H.C., Fons municipal, Llibre de Consells, 1611, f. 25 v.

DOCUMENT VI

1612, maig, 3

Disposicions del Consell de Vintiquatre sobre la manera de tornar la moneda en la Taula de Canvi.

Al qual magnífich consell fonch preposat per los dits sennors de pahers que la taula de la present universitat prenie gran dany en la moneda que avien deposada en ella ans de les crides, perquè l'avien deposada axí com corrie, y que si hara l'avien de tornar a pes serie en notable dany y pèrdua de la universitat, que per ço determinassen lo fahedor y com se avien de regir.

E lo magnífich consell acordà y determinà que tots los dinés que se són presos en la taula de la present vila ans que no's feren les crides que prenguessen la moneda a pes, que's donen als qui la deposaren de la manera que la deposaren, conforme corrie a les hores, y després de la crida ensà se done com l'an donada, a pes, de manera que la present universitat no perde cosa alguna attès no n'hagut profit, que no és de rahó ne aje dany.

A. H. C., Fons municipal, Llibre de Consells de Vintiquatrena, 1605-1634, f. 5 (1612).

DOCUMENT VII

1613, març, 16

Acord del Consell de Vintiquatrena sobre una requesta relacionada amb certa quantitat de moneda dipositada en la Taula de Canvi.

Més fonch proposat per dits sennors de pahers que per Hieronym Porta y Luís Porta, notari de esta vila, se'ls avie presentada una requesta sobre de una quantitat de moneda se ere deposada ans de les crides en la taula, conforme nare la requesta la qual los fonch legida.

Lo magnífich consell acordà y determinà que s'estigués a la vintiquatrena que en lo any passat se tingué acerca de donar la moneda de la taula.

A.H.C., Fons municipal, Llibre de Consells de Vintiquatrena, 1605-1634, f. 5 v. (1613).

DOCUMENT VIII

1613, abril, 28

Acord del Consell de Vintiquatrena sobre la manera de resoldre la reclamació de Lluís Porta.

Més fonch proposat per dits sennors de pahers com a instància de Luís Porta, notari d'esta vila, avien citat al síndich d'esta universitat davant del sennor governador per lo negosi dels diners que tenie en taula, los quals se deposaren ans no's feren les crides de la moneda, que per ço vejen y determinen com se an de regir.

E lo magnífich consell desliverà y determinà que los sennors de pahers se componguen ab dit Porta, y que si y ha pèrdua en la moneda que dit Porta té en dita taula que's perde per iguals parts, iguala meytat per dit Porta y l'altra meytat per la universitat.

A. H. C., Fons municipal, Llibre de Consells de Vintiquatrena, 1605-1634, f. 7 (1613).